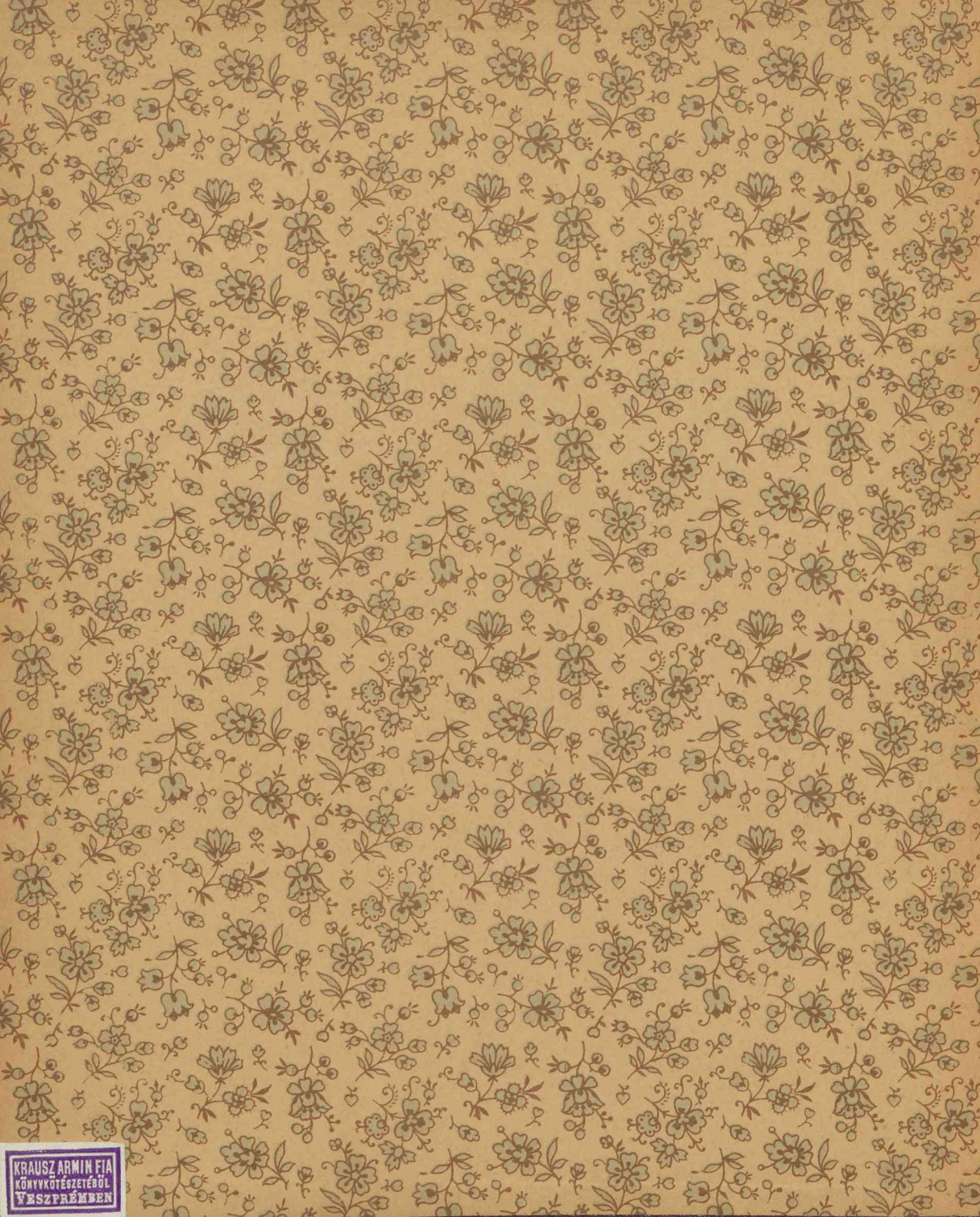

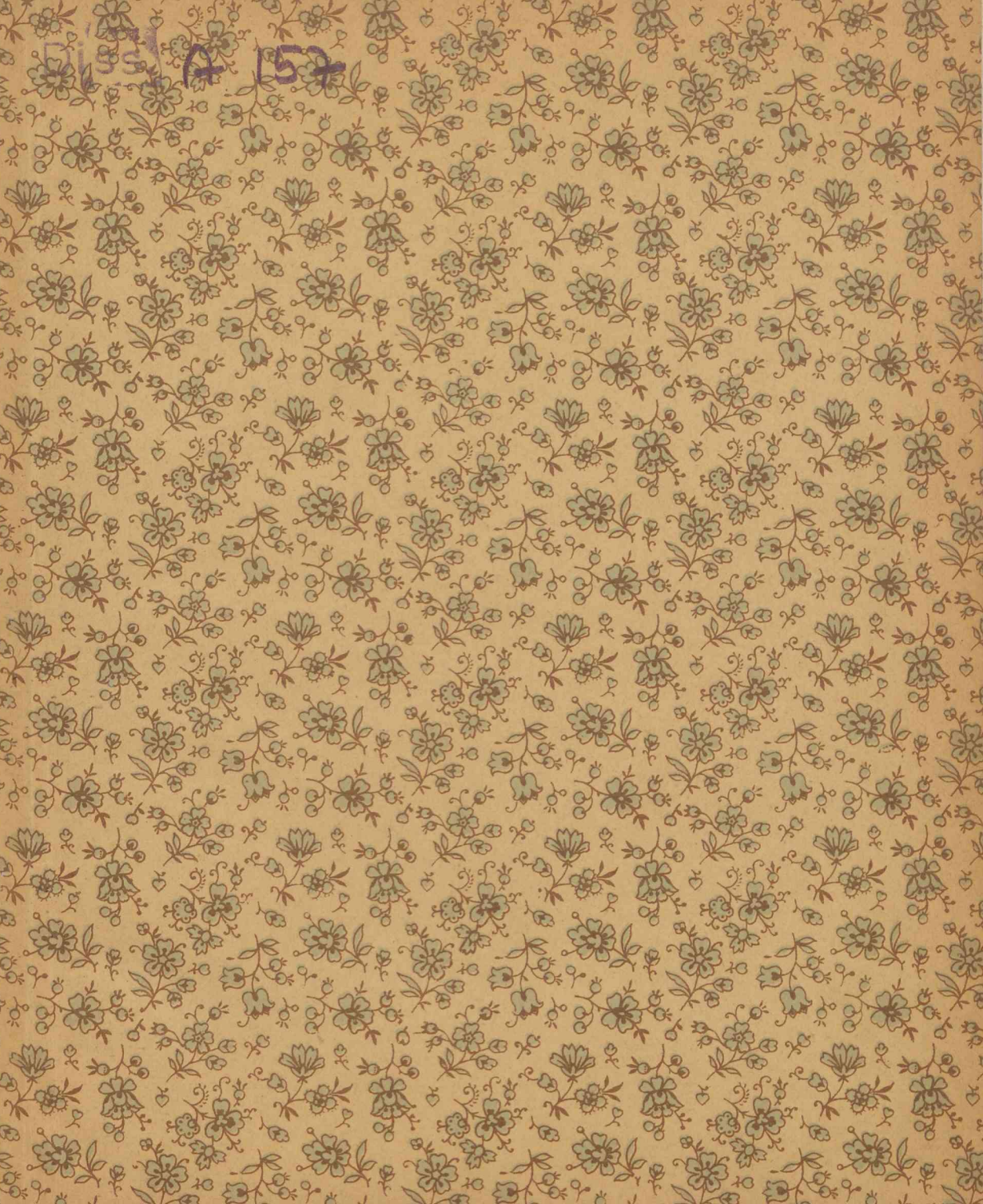
ÁLLAMTUDORI ÉRTEKEZÉS

IRTA

LEIDL EMIL.

Erl. 1900 sept. 26-ai

10/37-1900/i

Als2

Bírálatra kiadatik:

Nygs F. Pictory clor is

" F. Vályi Góbr ny. s. társaságának.

Kolozsvár, 1900 sept. 26-ai

J. Farkas
c. s. dekan

Elfogadom J. Pictory
Elfogadom. szin

Diss. A 157

„Ricardo David
élete és művei.”

Államtudori értékesítés

írta

Leidl Emil
ügyvédjelölt

"Pierced by the Sun"

"The Sun"

William Shakespeare

First Edition
1894

A gazdasági szabadság
nagy előharcosa Ricardo
David 1772-^{ik} év ápril 19-^{én}
született. Atyja, ki a londoni
értéktörzse tagja, tehetségével,
szorgalmával, becsületességé-
vel nagy vagyont szerzett, —
fiát iuristi utódául szánta és
ennek megfelelően Angliában
és Nemetal földön egy kereskedő-
köz illő nevelésben részesítette,
mely nevelés legtervésté volt, al-
kalmas a nagy állambölcsész-
ben a türelmes és átkiato' kutá-
tásokról iránti hajlamok felébresz-
teni és fejleszteni.

Flóra ifjúságában — alig volt
még 14 éves — atyja üzletébe
vette, s bár a gyermek Ricar-
do a pályát nem igen szerette
— már akkor is inkább a ből-
cselkedés felé hajlott — későbbi
pozíciójára igen idővős volt,
mert az államférfi ép úgy a ke-
reskedésből szerente gazdasági
tapasztalatokat és vagyont, mint
atyja s így függetlenséget szer-
zett magának, mely későbbi te-
hertényének és döntő befolyásos-
ságának hazájának különösen
gazdasági viszonyaira, alap-
ja volt. —

Waggonúsiágát elérve a rsido-
vallásból, melyet szülei és testvé-
rei követtek, áttért, nőül vette
Miss Wilkinsont, kivel élte végé-
ig a legjobb egyetértésben és a
legszébb családi boldogságban
élt: mely boldogságnak gyü-
mölcse három fiú és négy le-
ány gyermek volt.

Megnősülve önálló üzletet kez-
dett. Barátai, kik az értéktörzse-
iben befolyásos és gazdag tagjai
voltak, felismerték képességét s
jellemességét: üzleteiben segítették,
minék következtében rövid idő-
idő alatt nagy vagyont szerzett.

Ricardonak ez időben is már
bámulatot keltett hideg vére
és éles ítélőtehetsége, úgy hogy
a legjobb jövőh jóslatát már át-
hoz neki, még mielőtt hírnévre
tett szert.

A fentebbi kitűnő tulajdonsá-
gyok és a reá nézve kedvező kör-
események következtében, olyha-
mar emelkedett rangon, jó hí-
név s közbecsülésben társai fe-
lé, mintz senki előtt a törstén.
Mintán fényes anyagi hely-
zetbe jutott, nem fordított a töb-
bi minden idejét az üzletnek:
előbb a mennyiség után, majd

a vegytannal foglalkozott,
de miután ezen tudomá-
nyot nem egyeztet meg szel-
lemével a közgazdaságtanra
irányult figyelme. Belemé-
lyült ennek a koronaszennvestu-
dománynak mélyebb tanul-
mányozásába, és 24 éves korá-
ban 1809-ben lépett először
a nyilvánosság elé.

A fent említett esztendőben
a nemest^{fért}árának emelkedése
és a váltóárfolyam csökke-
nése Angliában élénk figyelt
mely keltett. Ricardo részint
tanulmányai, részint ta-

posztalatai alapján — mely utób-
bik az üzletéből szerzte — e jelensé-
gek valódi okait és következmé-
nyeit és ezek gyakorlati fontos-
ságát akarta kimutatni, mi-
fényesen — váratkozásán felül —
sikerült, mert szerénysége és ta-
lán a kezdő író bátortalansága
folytán csak hosszas rábeszélés
után értekezett e tárgyban és pe-
dig első ízben csak levelek alá-
jában a „Morning Chronicle”
hasábjain. — Később sikerre ar-
bította, hogy a kérdésről bővebben
és rendszerbe foglalva egy új ér-
tekezést bocsásson ki „The high

Price of Bullion a Proof of
the Depreciation of Bank Notes."

(: a nemes féru magas ára, a
bankjegyek elértéktelenedésének
bizonyítéka :) cím alatt.

Exkertekezésében Ricardo bi-
ronyítja, hogy a pénz bősége és
szűk volta csak viszonylagos fo-
galmak.

Ha ugyanis a pénzforralom
szűk, vagy ha a pénzforralom
meghaladja a szükségletet ski-
vitebre szorul az nincs nagy ha-
tással az orszáq pénzének érté-
kére bármely valutából is le-
gyen a pénz, de ehhez teljes fe-

dezeti rendszer szükségeltetik.

A különbözet más ország fém-
pénzének értéke körött: az idegen
ország fémpénzének előállításí
költsége.

De ha nem teljes fedezeti rend-
szer mellett bocsát ki valamely
ország papírpénzt - mint akkor
Anglia - , ha az országban a
kibocsátott pénzre szükség van,
ki nem vihető külfö^{re}, míg ha fe-
leslegesen bocsátta ki, kitűnik
abból, hogy elértéktelenedik, mert
a váltóárfolyam külföldön a
pénzlábnak megfelelő egyen ér-
ték alá száll, vagy pedig a név-

leges egyenértékű felé emelkedik
a fémpénznek ára még pedig
nagyobb összeggel, mint a mi-
be a fémrúdának, vagy ér-
ménynek külföldre vitele kerül.
És azért azt az eszmét veti fel,
hogy a bankjegyek nemes fé-
mrúdával beválthatók legyen-
nek.

Angliában ezen időben a par-
lament egy előrelő politikusok-
ból álló bizottságos küldöttei:
Fulham Committee, hogy tanul-
mányozza mi okozta a nemes fé-
mek árának emelkedését és a vál-
tóár-folyam csökkenését és hogy

keressen a borgia orvoslást.

Ezen bizottság Ricardo állásponthára helyezkedett, de javaslatát, mely Ricardo fedezeti rendszere volt, a parlament nem fogadta el, mert Bosanquet és társai velük ellenkező álláspontokra helyezkedtek.

Bosanquet egy igen tapasztalt tehetélyes kereskedő "Practical Observations" című művében gyakorlati megfigyzéseket tesz, czáfolni igyekszik Ricardo elméletét s azt mondja ellentétnek vanna a tapasztalat, tehát a gyakorlat és az elmélet között.

Ricardo sem késik válaszá-
val: Reply to Mr. Bosanquet's
Practical Observations on the
Report of the Bullion Commit-
tee - (válasz Bosanquet ír gya-
korlati megjegyzéseire a Bulli-
on Committee jelentésével szem-
ben) - ben Bosanquet-et saját sa-
ját fegyverével veri vissza s kimu-
tatja, hogy ellenfele vagy a ténye-
ket ismerte félre, vagy az ellen-
tét csupán látszólagos és teljes
következmenyre Ricardo elvei
helyességeinek és Bosanquet el-
vei képtelenségeinek.

Ricardo győzelme teljes volt!

Értékezésében bámulatosan mutatja fölényét gyakorlatával és elveivel a felett, a ki csak gyakorlattal bír. Legyőzi az állbölcsét, a tévedőt, a hamisténygyártót azaz a könnyedséggel, mely csak az igen szellemes, tanult és realis embernek adatott meg.

Elvei a parlament által az országban érvényre emelkedtek.

Meg volt jutalmazva gyakorlati és elméleti tudása és önzetlen munkássága, mert ezen műve után az ország legkritü-

nőbb férfiai keresték barátságát - köztük Malthus és Mill - és országos híre - becsülésre tett szert.

1815-ben, midőn a parlamentben azon javaslatot tárgyalták, mely szerint 80 schillingre volt felemelendő azon ártétel, mely mellett idegen gabonának behozatala meg van engedve, ismét becsátott ki egy művet Ricardo: „Essay on the influence of a Low Price of Corn on the Profits of Stock” (az alacsony gabna ár befolyása a tőke hozadékára).

É művelés a nyerőtermények
áremelkedésének befolyását a
munkaerre és nyereségre állít-
ja; ajánlja a szabad gabonake-
reskedést, mely elv az ő gazdasá-
gi szabadság elvével koadrál.
Itt fejti ki a földjáraadás elmé-
letét is, mely hogy miben áll,
az azért fontos, miután ezt ír
Edward Westmél, Malthusnál
és az érteket megelőző dr. Ander-
sonnál is alaposabban kifejté.

Földjáraadás azon többlet,
mely a bővebb termés, vagy a ki-
sebb termelési költség folytán
az egyik föld a másikkal szem-

ben nyílt. -

Ezt a következőkép vezeti le:
egykor foglalatás által ment az
emberek tulajdonába a föld a
mélkül, hogy pénzen megvásá-
rolni, vagy érte bért fizetni vol-
nának kénytelenek. Később a
barossia megismerésére követ-
kezteben a jobb földet elvannak
foglalva és az ^{az} a ki földművelő
akár lenni a rosszabbal, vagy
a nehezebben művelhetővel is be-
 kell érnie, vagy a föld átengedé-
séért díjat fizet. Míg mindenki
szabádon foglalhatott és még
voltak elfoglalható jó földek

egyiknek sem volt előnye a más-
sik fölött, a gyümölcs a mun-
kával és a törével arányban
állott. De ez megszűnik a kü-
lönöző termőképessegi és hely-
zeti föld művelésével, mert e-
gyiknek ugyanazon töre és
munka mellett több a jövedel-
me a másiknál, illetve a roz-
sább minőségű föld tulajdo-
nos ugyanazon törével és mun-
kával kevesebb gyümölcsöt sze-
rez. -

Tehát be van bizonyítva, hogy
a földjára dör azon többlet,
melyet a bővebb termés, vagy

a kisebb termelési költség foly-
tán az egyik föld a másikkal
szemben nyújt.

Elmélete szerint a műveltség
haladásával és a lakosság
szaporodásával a földjáradék
mindig nagyobb részt nyeli
el a nemzetjövedelemnek.

Hésőbb 1816-ban Ricardo egy
újabb művében „Proposals for an
Economical and Secure Cur-
rency With Observations on the
Profits of the Bank of England”
(javaslatok a pénz és birtok pénz-
forgalom iránt és észrevételek az
angol bank nyereségét illetőleg.)

viássi fontossággal bíró elve-
ket vet fel: a pénz kibocsátás mo-
nopolizálása és a papírpénzt
törvényes fizetési eszköznek nyil-
vánítása.

Ha ugyanis vizsgáljuk a pénz-
értékére befolyással bíró körül-
ményeket, azt látjuk, hogy ez a
monopolium esetében a kibocsá-
tás terjedelmétől és a kereslet kö-
ti aránytól, az egyszerű kibocsá-
tás korlátozásánál pedig egye-
ben az előállítási költségek-
től is függ. A belső érték tehát
szükségtelen, korlátozza sőt mo-
nopolizálja a kibocsátást az

állam, akkor a papírpénz egy szin-
vonalon áll az arannyal, ha
azt esetleg felül nem mülja; de
ekhez szűrségtetik, hogy a keze-
setnek meg nem felelő mennyi-
ségben ne hozassék forgalomba
papírpénz, mert az elértékelenite-
né. Ennek öszere pedig, hogy a
bank kötelezve legyen a papí-
pénzt kívánatra arannyal
beváltani - s pediglen az ércz-
forgalom súlyos költség legherevél-
béli megfelmelésének megfelelő-
en: a bankjegyet meghatáro-
zott súlyjal és finomsággal
bíró aranyrudakra és nem a-

arany érmékre legyenek beválthatóak. — Az aranyriadalomak előnye még a tultriborsátás veszélyének elhárításán kívül, hogy nem kevéssé vérvén a forgalomnak, ritkán folyamodnak hozzá, mivel a pénzverés költségei és az érme-használat által szenvedett kópiás megfektatottak a banknak — illetve az államnak. —

Ricardo ezen észszerű és helyes elveit a parlament magjára tette, s ezzel megfelelően jártak el a pénz kibocsátás terintetében. De a mely gondolkodású bölcsek az állam

érdeket nézte, nem gondolt a
társadalom megméltelyezett
alajaira, kik felháználjár
az első alkalmat, hogy az ő
egoisticus pénzkapzsiságukat
munka nélkül, bár embertár-
saik megkárosításával, a bűn
ösvenyén, hielegítsék.

Ugyanis eszmélyéhez híven a
sovereigneket egy font sterling-
ről szóló bankjeggyel helyettesí-
tették, ezzel aztán nagyon sok
hamisítás követtetett el. Ugy hogy
a vegyes pénzforgalmat kellett be-
hozni, s nem ez eljárást folytatni,
mely a hamisításról száradatlan

lánczolatával járt.

Minden nagy nemzetgazdasági tudósnak nekerem várjár művét, melyben szeméit rendszerbe foglalva adja, hogy belőle merítsenek. Ricardo így munkával solá késztt, mig végre 1817-ben: „Principles of Political Economy and Taxation” („Közigazgatásig és adózás alap törvényei”) című művével remeket alkotott. Korszakalkotó művében látjuk Ricardo fényes tehetséget, mely megvilágítja a legbonyolultabb kérdéseket; és elmé-

jét, melylyel tisztinyvól: megkülönbözteti a fő dolgot a mellék körülménytől; a nagy nemzetgazdaságt, a ki a törvényeket és azok hatásait méltányolja távoli szelvéstében is; a mely gondolkozót, ki a világban megváltást a társadalom különböző köreiből keresi, próbát fejt, lánczos következtetéssel vonja le megporolt tételeit. - Legfőbb momentum, melyre művelés kiterjeszkedik az érték elmélete.

Az érték a javak termelésénél egyedül az előállításnál

ráfordított munka mennyisé-
gétől függ. Bebizonyította,
hogy a nyereség és a munka-
bér változatai nem bírnak be-
folyással a csereértékre, mint
 azt Smith állította; sőt azt is
 kimutatta, hogy miután a já-
radék nem eleme az értéknek,
nem függ a bértől, így hogy el-
terintve az esetleges és időleges
kereslet és kínálat változatai-
tól, a magasabb vagy alacsonyabb
munkabér mellett meg-
marad ugyanazon ár.

És a vezérfonál az egész mű-
vön keresztül, így hogy ebből

magyarán minden tételét.

É finnyesen bizonyított elv fel-
derítette, a mi eddig ismeretlen
volt: a munkabér és a nyereség
hatását egymásra.

Műveln ismét nem gondolt
a gyakorlati orvosi nehézsége-
ire, mert pl. ezen elméleténél is
figyelmén kívül hagyta, hogy az
emelkedő árak az ipart buzdít-
ják ugyan, de a fogyasztást csök-
kentik.

De Ricardo művének célja nem
a gyakorlati alkalmazás volt,
hanem alaptörvények, melyek
eddig alaposan nem voltak

kifejtve, azokat felderítése és megmagyarázása.

A gyakorlatra vonatkozó hibák elenyésznek azon nagy előnyök mellett, melyek művelésben rejlenek – nem is említve, hogy bátran mondhatjuk: koráig ily rendszeres, alapos, mély tudást eláruló nemzetgazdasági munka nem jelent meg. Ez fontos az utókorra is, mert még ma is merítenek belőle s nincs nemzetgazdasági tudós, ki művel alaposan ne foglalkoznék nem csak képzettségé-

nek gyarapításáa szempont-
jából, hanem hogy esetleg
átvegye a munkabérré, a
járulékra, a nyereségre, a
nyerstermeknyekre felállított
elvéit.

1820^{ban} az "Encyclopaedia Bri-
tannica" pótfüzetéhez, "Föld-
nig system" (földzeti módszer)
címmű értékezésével nem ért
el nagy sikert, mert műve
kissé zavartos stílusú, noha
nagybecsű fejtegetései a há-
ború költségeinek fedezésé-
ről: adó útján, - az állam-
adószápolg kifizetése a török

megadórztatásával — feltű-
nést és helyeslést keltettek.

Annál szebb stilra nézve,
sőt tartalmilag is becsesebb
az 1822-^{ik} évben kiadott röpi-
ratta „Protection to agricul-
ture” (= a mezőgazdaság vé-
delméről -:), midőn az or-
szággyűlésben a gabona-
törvény tárgyalása alkalmával
a mezőgazdaság védelmére
kelt — kifejté a
gabona alacsony és magas
árának befolyását a mun-
kákra és nyereségekre és egyéb
igen fontos tételről értekezit.

Ezzel a művével végzet^{be}ül-
dást hozó munkálkodását. Két
kisebb kézirata maradt ugyan
még fenn, "Plan for the Establish-
ment of a National Bank" mely-
ben nemzeti bank felállításá-
nak eszméjét veti fel és "Segyze-
tek", melyben Malthussal szem-
ben tanait védelmezi, de miu-
tán ezek köz-kézben nem forog-
nak, bátran mondhatjuk, hogy
a "Protection to Agriculture" -
vel koronázta be^{inai} működését.
Koronázta be: mert a mű va-
lóban koronája volt műveinek,
mivel ha többet nem is írt vol-

na, mint a rövid 80-90 oldal-
las munkát, közgazdasági híré-
ben állana, mert a legkövi-
debben és legalaposabban vé-
delmezte mesterművelben ve-
vészméjét: a gazdasági spa-
baiságot. Mestermű: monda-
tának minden szava kincs,
eszméje mind arany.

Ricardo műveinek első-
lásába bele mélyedve életé-
ről azóta meg sem emlékez-
tünk, mióta megvagyona-
sodva - boldog családi éle-
tet élve - a közjót nemzeti-
ét dolgozni kezdett, mint

közgyakdasági író s mint i-
lyen általános becsülésnek,
tiszteletnek, tekintélynek ör-
vendett.

Azonnal elégedve meg írói
munkálkodásával többlet
tett. Elint képviselő - Portar-
lingtont képviselve - belépett
a parlamentbe, hogy kiter-
jeszse tevékenységét, s ne csak
tollal, hanem szíval és tettel
szolgálja hazájának közgya-
kdasági érdekeit.

Azgy tudása és annak da-
czára, hogy feje volt azon tu-
domány körnek, melyben y

muntrálkodott, bizalmatlan-
sággal nézett új tevékenységi
körére. Ez az önbizalmatlan-
ság, mely írói pályája kezde-
tén és azon túl is többször fel-
tűnik műveinek közbevacsá-
tása alkalmával, hogy meny-
nyire nem volt jogosult, azt
megmutatta, hogy így re-
kalkodása azon kérdések
felett, melyhez hozzácsórolott,
valamint színdarabnak tisz-
tassága rövid idő alatt nem-
csak nagy befolyást biztosí-
tott a mélyen gondolkodó,
hajthatatlan elvekkel bíró, ön-

zetlen Picardónak, sőt vele-
ményét minden fontosabb
ügyben kikérték és arra hi-
vatkoztak.

Emberfeletti munkássága
közben magára - saját egész
ségeire mit sem gondolt, jól-
lehet évekig fül betege sége
volt, mely eleinte nem igen
járt nagy fájdalmakkal, ké-
sőbb azonban annál inkább
tűrhetetlen kínokat okozott,
mely kínortól 1823^{-ik} szeptem-
ber 11-én 51 éves korában vál-
totta meg öt az úr, magához
véve a dícső férfi nemes lelkét.

Az a ~~Anglia~~ Anglia, sőt az egész vi-
láig első legnagyobb közgaz-
dasági tudósát vesztette el.
Egy ember, ki maga szerkez-
te nagy vagyoniát - maga
szép műveltségét és bámulá-
tos tudását - saját erejéből
emelkedett ki társai közül
csak azért, hogy független-
sége után fáradhatatlan
szorgalommal küzdjön a
közjót!

A jó férj, a páratlan atya,
a szerető igaz barát, kit szá-
ládja imádott, barátsai cso-
dálattal és tisztelettel szeret.

tek, nem rábult el a sok di-
csőségtől, melyben része
volt. Bügyös - szerénysé-
get nem ismert. Nem beszélt
azért, hogy szívesen babérai
legyenek; nem fitogtatta szelle-
mét, és ítélő képességét nagy
tudását azért, hogy bámulá-
tot keltsen. Egyért lelkesült s
ez az igazság, mely itthona-
ja boldogságához; s ez az igaz-
ság dominált tetteiben, beszé-
deiben, irásaiban. Mint kép-
viselő párt kombinációiban
részt nem vett, hogy valami-
re jusson, s még is ualkodott.

Voltak talán mála nagyobb
szónokok is a parlamentben,
de ~~azt~~^{azt} sem hallgatták szíve-
sebben, mint az igazságom-
berét! Beszédei világosak,
folyékonyak, könnyen áttekin-
hetők s itt felül mulja irá-
lyát, mely kissé nehézkes. A
míg amott a legnagyobb
könnyedséggel fejt ki a leg-
nehézebb tétteleket, itt figyel-
münket a tárgyról kell tar-
tani, hogy megérthessük az
alapos érveket.

Prologálati a közgazda-
ság terén hallhatótlannak!

Gha tekintetbe vesszük,
mint küzdött az élettel,
mint dolgozott fáradsa-
talan szággal, ha látjuk,
mennyit tett a közjért, az
igazságért, ha olvassuk
örökbe sű műveit, méltán
mondhatjuk: boldog az
az ember, melynek ilyen
fiai, nagy azon tudomány,
melynek ilyen művelői
vannak. -

— Vége. —

Továbbá:

^{Dr.} Kautz Gyula,
^{Dr.} Földes Béla
^{Dr.} Pisztoróczy Mór
művei.

Valamint Mac Colloch és
más írók munkái. —

Kolozsvár 1900 szept. hó.

Leidelem

nyomdajelölő